

Biskup jako pierwszy katecheta w diecezji

Według adhortacji *Catechesi tradendae* biskup ma za zadanie głosić osobiście wiernym Ewangelię oraz ma wzbudzać i podtrzymywać w diecezji zapal katechetyczny przez odpowiednie i skuteczne struktury¹. W odniesieniu do tego pojawiają się pytania dotyczące spełniania przez biskupa posługi nauczania oraz kierowania katechizacją w diecezji: Na ile posługę biskupią można określić jako działalność katechetyczną? W jaki sposób biskup wzbudza i podtrzymuje w diecezji zapal katechetyczny? Jakie struktury i jakie osoby winny wspierać biskupa w tym dziele? Odpowiedzi zostaną uzyskane głównie dzięki analizie dokumentów kościelnych: soborowych i posoborowych. W artykule zawarto też szereg wniosków i sugestii osobistych, które choć wynikają z dokumentów, mają charakter propozycji.

Pierwszy aspekt związany z nauczaniem zostanie poruszony w drugim punkcie. Drugi aspekt zostanie poruszony w trzecim punkcie. Najpierw uwaga zostanie zwrócona na kierowanie posługą katechetyczną przez istniejące struktury i wyznaczone do tego osoby, a następnie zostanie podjęte zagadnienie formacji katechetów.

1. Głoszenie Ewangelii

Biskupi w Kościele partykularnym wypełniają posługę nauczania, uświęcania i kierowania². Spośród tych posług główne miejsce zajmuje

---

BEATA STYPUŁKOWSKA – dr teologii, wykładowca Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie oraz pracownik Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej i Diecezji Sosnowieckiej.

¹ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica de catechesi nostro tempore tradenda* „*Catechesi tradendae*” (CT) 63, AAS 71 (1979), 1329, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja Apostolska o katechizacji w naszych czasach* „*Catechesi tradendae*”, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, 53.

² CONCILIUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia* „*Lumen gentium*” (KK) 25-27, AAS 57 (1965), 29-33, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „*Lumen gentium*”,

posługa nauczania, czyli głoszenie Ewangelii³, określana też jako misja prorocka⁴. Posługa biskupa wypływa z faktu upodobnienia się do Chrystusa, Głowy i Pasterza Kościoła, a przez to uczestniczenia w Jego prorockim posłannictwie. Ci, którzy otrzymali sakrament święceń – biskupi, prezbiterzy i diakoni – nie mogą absolutnie myśleć o przeżywaniu swojego powołania i misji bez kontaktu z Biblią⁵.

Przez wypełnianie urzędu nauczania biskup jest dla wiernych prawdziwym nauczycielem, czyli tym, który mocą autorytetu danego mu przez Chrystusa przepowiada powierzonymu sobie ludowi prawdy do wierzenia i do zastosowania w życiu⁶. Biskup jako pełniący funkcję prorocką jest wezwany do głoszenia kerygmatu, katechezy i nauczania w sferze moralnej⁷. Osobiście głosi wiernym naukę życia oraz wzbudza

---

w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 127-131; CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”* (ChD) 11, AAS 58 (1966), 677, *Dekret o pasterskich zadaniach w Kościele „Christus Dominus”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 240.

³ KK 25, AAS 57 (1965), 29, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 127; ChD 12, AAS 58 (1966), 678, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 240-241; IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe „Pastores gregis”* (PG) 26, AAS 96 (2004), 859-860, JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, Kraków 2003, 61-62.

⁴ KK 28, AAS 57 (1965), 34, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 131-132; CONCILIIUM VATICANUM II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”* (DK) 4, AAS 58 (1966), 995, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 482-483; IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione „Pastores dabo vobis”* (PDV) 26, AAS 84 (1992), 698, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 576.

⁵ BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”* (VD) 78, AAS 102 (2010), 751, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010, 84.

⁶ Z. KIERNIKOWSKI, *Biskup*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 110.

⁷ TENŻE, *Biskup*, 110. Teologowie zazwyczaj odróżniają kerygmat (pierwsze głoszenie Ewangelii) od katechezy (stopniowe nauczanie wiary). Por. T. JAKLEWICZ, *Kerygmat*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, 374. Jednakże w duszpasterstwie nie zawsze można wyraźnie oddzielić te dwa etapy. Głoszenie kerygmatu ma doprowadzić do osobistego spotkania człowieka z Jezusem Zbawicielem. Jednakże często spotykana jest sytuacja, w której na lekcje religii w szkole (lekcja religii według *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce* (n. 82) jest specyficzną formą katechezy) lub

i podtrzymuje w diecezji zapal katechetyczny przez odpowiednie i skuteczne struktury⁸. Biskup w diecezji jest pierwszym głosicielem Ewangelii słowem i świadectwem własnego życia⁹.

W adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* Jan Paweł II nazwał biskupa pierwszym katechetą w diecezji¹⁰. Działalność katechetyczna jest częścią posługi słowa i jest związana z misją prorocką¹¹. Warto zwrócić uwagę na to, że „[...] katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”¹². Proces wychowania w wierze oznacza zwykle systematyczny i osobisty kontakt z katechizowanymi. W przypadku katechezy prowadzonej przez biskupa możemy mówić raczej o katechezie okazjonalnej. Biskup głosi wprawdzie Ewangelię przede wszystkim określonej grupie – wiernym ze swojej diecezji – jednakże grupa ta ze względu na swą objętość nie może być traktowana jako grupa katechetyczna. W działalności katechetycznej ważne jest określanie celów dydaktycznych pojedynczej katechezy i całego cyklu katechez oraz – posługując się terminologią pedagogiczną – ich ewaluacja, czyli sprawdzenie stopnia ich realizacji.

W odniesieniu zatem do katechezy biskup przede wszystkim wzbudza powołania katechetyczne przez głoszenie słowa Bożego podczas

---

na niedzielą liturgię przychodzą osoby niezewangelizowane, czyli takie, które nie dokonały świadomego wyboru wiary, wynikającego ze spotkania z Chrystusem. Katechetycy wyraźnie mówią o katechezie ewangelizacyjnej. W dniach 22 – 23 września 2009 roku odbyło się w Częstochowie sympozjum Sekcji Wykładowców Katechetyki zatytułowane „Ewangelizacyjne zadania katechezy”. W pozycji posympozjalnej opublikowano wszystkie wystąpienia z tego sympozjum oraz artykuły katechetyków reprezentujących ośrodki naukowe poświęcone katechezie ewangelizacyjnej: *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, red. P. Mąkosa, Lublin 2010. Również T. Jaklewicz (*Kerygmat*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, 374) zwraca uwagę, że współcześnie podkreśla się w Kościele konieczność, by całe nauczanie wiary, także w stosunku do już wierzących, miało charakter kerygmatyczny.

⁸ CT 63, AAS 71 (1979), 1329, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 53.

⁹ PG 26, AAS 96 (2004), 859-860, JAN PAWEŁ II, *Postsynodalna Adhortacja apostolska „Pastores gregis”*, 61-62.

¹⁰ CT 63, AAS 71 (1979), 1329, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 53.

¹¹ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, 24-27; TAZ, *Formacja katechetów w Kościele partykularnym*, VeC 4 (2015), 188-190.

¹² CT 18, AAS 71 (1979), 1292: „[...] catechesim esse educationem in fide imperitendam pueris, iuvenibus, adultis, potissimum per institutionem doctrinae christianae, quae plerumque cohaerenti fit via atque ranione, eo nempe consilio ut credentes christianae vitae plenitudini initientur”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 17.

celebracji liturgicznych (przede wszystkim przez słowo głoszone podczas sprawowania sakramentu bierzmowania), podczas innych okazji (np. podczas spotkań z ruchami i stowarzyszeniami) oraz w czasie indywidualnych kontaktów z wiernymi.

Przygotowanie do sakramentu bierzmowania może być rozeznawaniem przez młodych swojego miejsca w Kościele oraz czasem otwarcia się na działanie Ducha Świętego, który posyła wiernych do apostołstwa. Katecheta winien podjąć wówczas tematykę życiowego powołania¹³, jak również winien ukazać młodzieży różne pola działalności w Kościele, które mogą być podjęte przez wiernych świeckich, w tym posługiwanie katechetyczne. Sama liturgia sakramentu bierzmowania sprawowana przez biskupa może być czasem wzbudzania powołań do życia kapłańskiego, życia konsekrowanego oraz pragnienia głoszenia Słowa Bożego przez podjęcie posługi katechety świeckiego.

Dlatego też ważne są normy regulujące w diecezji przygotowanie do bierzmowania, które wydaje biskup ordynariusz¹⁴. Wskazane jest podejście zindywidualizowane do katechizowanych, którzy winni w sposób świadomy zaangażować się w formację duchową przygotowującą do otrzymania darów Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania, przyjmowanym przecież tylko raz w życiu. Kandydaci do bierzmowania na początku formacji powinni odbyć rozmowę duszpasterską z katechetą, podczas której sprecyzują swoje motywacje, wyrażą pragnienie przystąpienia do sakramentu oraz zaakceptują program formacyjny i wyjaśnią ewentualne wątpliwości. Kandydaci do bierzmowania w sposób wolny i dobrowolny winni uczestniczyć w liturgii Kościoła, przystępować do sakramentów świętych oraz angażować się w spotkania formacyjne. Należy roztropnie podejść do form kontroli praktyk religijnych, aby katechizowani nie czynili niczego jedynie dla „uzyskania wpisu”, a samo bierzmowanie nie było dla nich „uroczystym pożegnaniem z Kościołem”¹⁵.

¹³ Takie jest wprawdzie zadanie katechezy ponadgimnazjalnej, jednakże w kontekście przygotowania do sakramentu bierzmowania, a więc w trakcie katechezy gimnazjalnej, warto poruszyć problematykę powołania życiowego. Na temat katechezy ponadgimnazjalnej i gimnazjalnej zob.: B. STYPUŁKOWSKA, *Katecheza biblijna młodzieży w szkole i parafii*, CzST 42 (2014), 171-189.

¹⁴ KPK, kan. 775.

¹⁵ Należy zwrócić uwagę na to, że religijność dorastającej młodzieży, a więc młodzieży w wieku gimnazjalnym, staje się coraz bardziej autonomiczna. Jest ona konfrontowana z rozumem i z życiem. Jest to spowodowane rozwojem intelektualnym i uczuciowym.

Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w parafii powinno odbywać się w formie zbiorowej, grupowej i indywidualnej. W przygotowaniu do bierzmowania zalecane jest powoływanie w parafii grupy katechetycznej, odpowiedzialnej za formację. Do takiej grupy powinien należeć katecheta, animatorzy, członkowie ruchów i stowarzyszeń działających w parafii. Do osób odpowiedzialnych za katechizację w diecezji należy również troska o formację osób wchodzących w skład grupy katechetycznej: głównie animatorów, odpowiedzialnych za prowadzenie spotkań w małych grupach. Animatorem małej grupy może być starszy uczeń, który jest już po bierzmowaniu. Spośród animatorów mogą i powinni wywodzić się przyszli katecheci.

Z formą zbiorową będziemy mieć do czynienia podczas celebracji i liturgii. Forma grupowa winna być stosowana podczas spotkań formacyjnych, w czasie których wprowadzenie może odbywać się w formie zbiorowej, ale następna część szczegółowa powinna odbywać się w małych grupach pod kierunkiem animatora. Kandydat do bierzmowania winien również mieć okazję do formacji indywidualnej, czy to przez zwykłą jednostkową rozmowę duszpasterską, czy nawet przez systematyczne kierownictwo duchowe. Na koniec formacji kandydaci powinni odbyć rozmowę z katechetą, podczas której katecheta będzie miał okazję sprawdzić, czy kandydat przystępuje do sakramentu przygotowany, w sposób wolny i świadomy, oraz ewentualnie będzie mógł zaproponować przedłużenie formacji.

Wzbudzanie powołania do katechizowania polega również na uświadamianiu wiernym misji katechety¹⁶. Podjęcie pracy katechetycznej winno wynikać z pobudek religijnych. Katecheta winien być człowiekiem Bożym na wzór starotestamentalnych proroków oraz nowotestamentalnych głosicieli Ewangelii, który na skutek spotkania z Bogiem podejmuje misję głoszenia słowa Bożego. Motywem podjęcia studiów przygotowujących do pracy w charakterze nauczyciela religii w szkole nie może być jedynie chęć zdobycia zawodu dającego utrzymanie lub w przypadku czynnych nauczycieli nabycia dodatkowych uprawnień do

---

W dziedzinie świadomości religijnej można zauważyć nasilające się tendencje młodzieży w kierunku autonomii intelektualnej. Zaczyna się kształtować religijność bardziej osobista i samodzielna. Por. S. KULPACZYŃSKI, *Psychologia rozwojowo-wychowawcza nie tylko dla katechetów*, Lublin 2009, 151, 175; E. RYDZ, *Kształtowanie się religijności młodzieży w wieku gimnazjalnym*, w: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym*, cz. 2: *Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, 34-35.

¹⁶ B. STYPULKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 24-27.

nauczania drugiego przedmiotu szkolnego. Jednakże należy liczyć się z tym, że w przypadku braku powołań katechetycznych nauczanie religii w szkole podejmą osoby nie do końca świadome swojej roli oraz niedostatecznie zakorzenione w Kościele, co uzyskuje się przez prowadzenie życia opartego na modlitwie prywatnej i liturgicznej.

Katecheci są współpracownikami biskupa, który jest pierwszym katechetą. Każdy z katechetów otrzymuje od biskupa misję kanoniczną, która umożliwia mu posługę słowa. Działalność katechetyczna prowadzona jest przez prezbiterów, osoby konsekrowane oraz katechetów świeckich. Należy zwrócić uwagę, że każdy katecheta, niezależnie od tego kim jest, staje się współpracownikiem biskupa w odniesieniu do posługi katechetycznej. Zwykle współpracownikami biskupa są nazywani prezbiterzy¹⁷. W przypadku katechezy również osoby konsekrowane i świeccy uczestniczą w głoszeniu Ewangelii, które jest podstawowym zadaniem biskupa. Kodeks Prawa Kanonicznego mówi wyraźnie o tym, że wierni świeccy mogą być powoływani na współpracowników biskupa i prezbiterów w wykonywaniu posługi słowa¹⁸.

Benedykt XVI jako wzór katechezy podaje spotkanie uczniów z Emaus z Jezusem (Łk 24, 13-35), opisane przez ewangelistę Łukasza¹⁹. W centrum katechezy ma być „wyjaśnienie Pism”, jakie potrafi dać Chrystus, ukazując w sobie samym ich spełnienie. Uczniowie dzięki takiej katechezie stają się przekonanymi i wiarygodnymi świadkami Zmartwychwstałego²⁰.

2. Kierowanie posługą katechetyczną

Biskup kieruje działalnością katechetyczną przez powołane do tego struktury²¹. Zadaniem biskupa diecezjalnego jest wydawanie norm odnośnie do katechezy i troska o dostarczanie odpowiednich pomocy katechetycznych, w razie potrzeby przygotowanie katechizmu²². Do bi-

¹⁷ CONGREGATIO PRO CLERIS, *Tota Ecclesia. Directorium ministerii et vitae de Presbyteri* (TE) 47, Vatican 1994, KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Poznań 2003.

¹⁸ KPK, kan. 759.

¹⁹ VD 74, AAS 102 (2010), 748, BENEDYKT XVI, *Adhortacja apostolska „Verbum Domini”*, 81.

²⁰ Tamże.

²¹ CT 63, AAS 71 (1979), 1329, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 53.

²² KPK, kan. 775.

skupa należy popieranie i koordynowanie poczynań katechetycznych²³. W dalszej kolejności biskup podtrzymuje zapal katechetyczny przez spotkania zbiorowe i indywidualne z katechetami. Jego zadaniem jest także czuwanie nad formacją katechetów.

Biskup diecezjalny kieruje działalnością katechetyczną głównie za pośrednictwem Diecezjalnego Referatu Katechetycznego. Pomocna w tym dziele może być Diecezjalna Rada Katechetyczna, jeżeli zostanie ona powołana. Instytucje naukowo-dydaktyczne istniejące w diecezji winny stanowić zaplecze do rozwijania i podtrzymywania posługi katechetycznej, służąc swoją bazą badawczą i formacyjną.

2.1. Diecezjalny Referat Katechetyczny

Biskup kieruje posługą katechetyczną przede wszystkim przez Diecezjalny Referat Katechetyczny²⁴. Referat katechetyczny jest narzędziem, którym posługuje się biskup dla kierowania całą działalnością katechetyczną²⁵. Może on wchodzić w skład Wydziału Duszpasterskiego, który w szczególny sposób wspomaga biskupa w wykonywaniu dzieł apostołatu²⁶. Wydział Duszpasterski z jednej strony wspiera biskupa w wypełnianiu jego zadań duszpasterskich, a z drugiej strony pośredniczy w przybliżaniu mu pastoralnych potrzeb diecezji²⁷.

Dyrektorium ogólne o katechizacji wymienia sześć zadań Diecezjalnego Referatu Katechetycznego. Do najważniejszych zadań należy analiza sytuacji diecezjalnej odnośnie do wychowania wiary²⁸. W tej analizie należy sprecyzować między innymi realne potrzeby diecezji w stosunku do praktyki katechetycznej. Drugim zadaniem Referatu jest opracowanie programu działania, który wskaże cele, zaproponuje kierunki i ukaże konkretne działania²⁹. Trzecim zadaniem Referatu jest troska o formację katechetów³⁰. W wykonaniu tego zadania nieodzow-

²³ Tamże.

²⁴ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (DOK), Poznań 1998, 265; KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (PDK), Kraków 2001, 137-138.

²⁵ DOK, 265.

²⁶ ChD 27, AAS 58 (1966), 687, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 249.

²⁷ J. MIKOŁAJEC, *Referat duszpasterski*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, 719.

²⁸ DOK, 266.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

ną pomoc mogą okazać istniejące w diecezji instytucje naukowo-dydaktyczne, w celu zapewnienia katechetom odpowiedniej formacji intelektualno-pastoralnej, oraz współpraca z dziekanami i wyznaczonymi do tego prezbiterami, w celu zapewnienia katechetom formacji duchowej. Czwartym zadaniem Referatu jest opracowanie lub przynajmniej wskazanie parafiom i katechetom narzędzi koniecznych do ich pracy katechetycznej³¹, np. obowiązujących w danej diecezji szkolnych programów katechetycznych. Piątym zadaniem Referatu jest rozwijanie i popieranie instytucji ściśle katechetycznych w diecezji, takich jak np. katechumenat chrzcielny, katecheza parafialna, grupa odpowiedzialnych za katechezę³². Szóstym zadaniem Referatu jest troska o polepszenie zasobów osobowych i materialnych na poziomie diecezjalnym, parafialnym i dekanalnym³³. Ostatnim, siódmym zadaniem Referatu jest współpraca z Referatem do spraw liturgii, w szczególności, gdy chodzi o katechezę wtajemnicząco-katechumenalną³⁴.

Dyrektor Referatu Katechetycznego, będący niekiedy Wikariuszem Biskupim do spraw Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego³⁵, jest odpowiedzialny za zapewnienie nauczania religii w szkołach i przedszkolach na wszystkich etapach edukacji na terenie diecezji, udzielanie skierowań do nauczania religii, jak w przepisach prawa polskiego określana jest misja kanoniczna do nauczania religii³⁶, wizytowanie poszczególnych szkół i nauczycieli religii.

Według polskiego Dyrektorium katechetycznego do zadań Referatu Katechetycznego należy też koordynacja szkolnego nauczania religii z katechezą sakramentalną w parafiach; nadzór nad realizacją w parafiach planu katechetycznego diecezji, uwzględniającego również katechezę dorosłych oraz organizację kształcenia i doksztalcania katechetów³⁷. Biskup powinien być informowany o realizacji diecezjalnego programu katechezy dorosłych podczas spotkań z osobami odpowiedzialnymi za katechezę

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ Taka sytuacja jest w archidiecezji częstochowskiej. Zob. <http://kuriaczestochowa.pl/kuria/wydzial-przekazu-wiary-nauczania-i-wychowania-katolickiego/pracownicy/>, [16. 04. 2016]; KPK kan. 477-481. Wikariuszowi biskupiemu przysługuje władza wykonawcza w odniesieniu do oznaczonego rodzaju spraw, dla których został ustanowiony. Nie powinien nigdy działać wbrew woli i zamierzeniom biskupa diecezjalnego.

³⁶ A. MEZGLEWSKI, *Misja kanoniczna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, 497.

³⁷ PDK, 137.

oraz z samymi katechetami, których winien uważać za jednych z głównych swoich współpracowników. Biskup winien także śledzić formację katechetów osób dorosłych³⁸. Działalność Referatu w tym zakresie powinna opierać się na ścisłej współpracy z proboszczami, którzy są odpowiedzialni za katechezę parafialną³⁹, oraz dziekanami, których należałoby uwrażliwić na zapewnienie formacji stałej katechetów danego dekanatu, zwłaszcza duchowej formacji katechetów świeckich⁴⁰.

2.2. Diecezjalna Rada Katechetyczna

W diecezji wskazane jest powołanie Rady Katechetycznej, która może stanowić komisję Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej⁴¹. Diecezjalna Rada Duszpasterska stanowi kolegialny organ konsultacyjny, ustanawiany przez biskupa diecezjalnego na określoną kadencję⁴². Zalecane jest, by Rada pracowała w komisjach tematycznych, podejmując tematy zlecone przez biskupa diecezjalnego oraz by przygotowywała każdego roku zagadnienia dla diecezjalnego programu duszpasterskiego⁴³.

Do zadań Rady Katechetycznej należy m.in. koordynacja formacji katechetów i wspieranie inicjatyw katechetycznych w diecezji⁴⁴. Zatem do Rady Katechetycznej powinni należeć pracownicy Referatu Katechetycznego, osoby odpowiedzialne za formację podstawową i stałą katechetów oraz katechetycy, którzy z racji wykształcenia mogą wnieść cenny wkład w prace rady.

Rada Katechetyczna mogłaby się zajmować opiniowaniem podręczników i programów katechetycznych oraz przygotowaniem materiałów do nauczania religii w szkole oraz katechezy parafialnej, a także materiałów katechetycznych związanych z rokiem liturgicznym, ogólnokościelnym czy ogólnopolskim programem duszpasterskim przewidzianym na dany rok, występującymi wydarzeniami kościelnymi, publikowanymi oficjalnymi dokumentami papieskimi i dokumen-

---

³⁸ MIĘDZYNARODOWA RADA DO SPRAW KATECHEZY, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania* (KDWCh), tłum. K. Misiaszek, Kraków 2001, 82.

³⁹ KPK, kan. 777.

⁴⁰ B. STYPULKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, 32-33.

⁴¹ PDK, 137-138.

⁴² KPK, kan. 511-514.

⁴³ M. SITARZ, *Diecezjalna Rada Duszpasterska*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, 183.

⁴⁴ PDK, 138.

tami dykasterii watykańskich oraz nauczaniem papieskim, zwłaszcza bogactwem katechez środowych ostatnich papieży. Zasadne byłoby także prowadzenie systematycznych badań pedagogicznych dotyczących katechizacji w diecezji, aby przez ciągłe poznawanie sytuacji duszpasterskiej proponować odpowiednie działania i inicjatywy.

Diecezjalna Rada Duszpasterska, a zatem i Rada Katechetyczna, posiada jedynie głos doradczy. Zwoływanie Rady, przewodniczenie jej posiedzeniom oraz zatwierdzanie i publikowanie wniosków praktycznych sugerowanych przez radę należy do wyłącznej kompetencji biskupa diecezjalnego⁴⁵. Biskup może również nie powoływać Rady w ogóle.

2.3. Uczelnie kościelne

Do biskupa należy troska o nauczanie katechetyczne i o katechetów⁴⁶. Ordynariusz miejsca winien troszczyć się o odpowiednie przygotowanie katechetów do właściwego wypełniania ich zadania⁴⁷. Ich kształcenie ma mieć charakter stały, aby mogli poznać w wystarczającym zakresie naukę katolicką oraz przyswoić sobie teoretyczne i praktyczne zasady dyscyplin pedagogicznych⁴⁸. W każdej diecezji powinny być powołane instytucje naukowo-dydaktyczne prowadzące formację katechetów, czyli uczelnie kościelne. W odniesieniu do prezbiterów taką instytucją jest Wyższe Seminarium Duchowne. W odniesieniu do świeckich i osób konsekrowanych powoływane są Instytuty Teologiczne. Warto zaznaczyć, że nie chodzi jedynie o formację podstawową, umożliwiającą zdobycie uprawnień pedagogicznych w odniesieniu do nauczania religii w szkole. Referat Katechetyczny winien współpracować z instytucjami naukowo-dydaktycznymi również w celu zapewnienia katechetom i zespołom katechetycznym formacji podstawowej przygotowującej do katechezy parafialnej oraz wszystkim katechetom

⁴⁵ M. SITARZ, *Diecezjalna Rada Duszpasterska*, 183; Komentarz do kan. 511 zwraca uwagę, że powołanie rady duszpasterskiej nie jest obowiązkowe i należy do decyzji biskupa – Uniwersytet Nawarry w Pampelunie, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, 437.

⁴⁶ ChD 14, AAS 58 (1966), 679, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 241-242; PG 29, AAS 96 (2004), 865, JAN PAWEŁ II, *Postsynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis”*, 68-69.

⁴⁷ KPK, kan. 780; PG 29, AAS 96 (2004), 865, JAN PAWEŁ II, *Postsynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis”*, 68-69.

⁴⁸ KPK, kan. 780.

formacji stałej, zwłaszcza w zakresie formacji intelektualnej i pastoralnej. Uczelnie kościelne posiadają bowiem odpowiednią bazę, umożliwiającą taką formację katechetów. W jaki sposób zostanie to rozwiązane szczegółowo w konkretnej diecezji należy do kompetencji biskupa.

W formacji katechetów możemy wyróżnić formację wstępną, formację podstawową (początkową) oraz formację stałą (permanentną)⁴⁹. Formacja wstępna dokonuje się podczas wzrastania człowieka i odkrywania jego miejsca w Kościele przy pomocy lekcji religii w szkole, katechezy parafialnej i szeroko rozumianego duszpasterstwa⁵⁰. Biskup zaangażowany jest w tę formację przede wszystkim przez pełnienie posługi słowa podczas celebracji liturgicznych i innych spotkań.

Formacja podstawowa przygotowuje katechetów do prowadzenia katechezy parafialnej oraz nauczania religii w szkołach⁵¹. Formację tę katecheci zdobywają w trakcie magisterskich studiów teologicznych w Wyższych Seminariach Duchownych, Wyższych Instytutach Teologicznych lub na Wydziałach Teologicznych, studiów podyplomowych przygotowujących nauczycieli do nauczania religii w szkołach jako drugiego przedmiotu czy studiów nie-magisterskich przygotowujących nauczycieli religii do nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjum w Kolegiach Teologicznych. Studia te winny mieć charakter pastoralny. Biskup może być osobiście zaangażowany w formację podstawową katechetów przez prowadzenie wykładów kursorycznych lub monograficznych z dyscypliny teologicznej, w której jest specjalistą. Formacja intelektualna nie może być oddzielona od formacji duchowej. W formacji duchowej biskup również uczestniczy przez podejmowanie okazjo-

⁴⁹ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, 27-34; TAZ, *Formacja katechetów w Kościele partykularnym*, VeC 4 (2015), 173-199.

⁵⁰ Formacji świeckich do apostołstwa poświęcony jest VI rozdział dekretu soborowego o apostołstwie świeckich: CONCILIUM VATICANUM II, *Decretum de apostolatu laicorum „Apostolicam actuositatem”* (AA) 28-31, AAS 58 (1966), 859-862; *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 397-399.

⁵¹ Odnośnie do przygotowania katechetów do pracy w szkole w charakterze nauczyciela religii obowiązujące są następujące dokumenty, dotyczące zdobycia kwalifikacji pedagogicznych przez nauczycieli: *Porozumienie pomiędzy Episkopatem Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli religii* (Dz. U. MEN z 2000 r., Nr 3, poz. 21) oraz *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela* (Dz. U. z 2012 r., poz. 131).

nalnej posługi pasterskiej w instytucjach kształcącej katechetów. Formacją stałą objęci są wszyscy katecheci pełniący swoją posługę i trwa ona przez cały okres ich zaangażowania. W tej formacji biskup jest zaangażowany w różny sposób, zarówno osobiście, jak i przez powołane do tego osoby i struktury.

Najpierw ma to odniesienie do prezbiterów. Do biskupa należy troska o Wyższe Seminarium Duchowne, które kształtuje przyszłych prezbiterów również w aspekcie szeroko rozumianej działalności duszpasterskiej, w tym katechetycznej, oraz ogólnie troska o formację początkową i stałą kapłanów. Biskup powinien troszczyć się o formację stałą kapłanów, wychowywać ich sumienia co do jej znaczenia i konieczności, a także ją programować i organizować, ustalając plan formacji, konieczne struktury i osoby zdolne do jej wypełniania⁵². W dziele formacji kapłanów, jej programowania i organizowania, powinna wspierać biskupa Rada Kapłańska⁵³ i ewentualnie powołany do tego Wikariusz Biskupi do spraw Formacji kapłańskiej. Do nich należy przede wszystkim troska o formację stałą kapłanów, również jako tych, którzy mają być „katechetami katechetów”⁵⁴. Dotyczy to przede wszystkim proboszczów⁵⁵. Proboszcz dzięki formacji powinien być przygotowany do tego, by w swojej parafii ożywiać, koordynować i kierować katechezą oraz otaczać troską początkową i stałą formację katechetów, stowarzyszeń i ruchów⁵⁶. Zadaniem proboszcza jest wzbudzanie powołań do posługi katechetycznej wśród osób świeckich, okazywanie uznania tym osobom, które się tej posługi podejmują, oraz troszczenie się o ich formację, poświęcając temu zadaniu najwyższą uwagę⁵⁷. Rada Kapłańska, Dziekani, Wikariusz Biskupi do spraw Formacji Kapłańskiej, Referat Katechetyczny, Wikariusz Biskupi do spraw Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego mogą współdziałać ze sobą w celu zorganizowania w diecezji struktur służących przygotowaniu prezbiterów do pełnienia posługi wobec katechetów, a następnie wspierania ich w tej posłudze. Wikariusz Biskupi do spraw Formacji Kapłańskiej przy pomocy instytucji naukowo-dydaktycznych winien zaplanować formację stałą dla prezbiterów wyznaczonych do posługi katechetycznej, zarów-

⁵² TE, 89.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ TE, 47.

⁵⁵ DOK, 225.

⁵⁶ TE, 47; DOK, 225; PDK, 140.

⁵⁷ DOK, 225; PDK, 140.

no gdy chodzi o funkcję katechety dzieci, młodzieży i dorosłych, jak i funkcję katechety katechetów.

W dalszej kolejności troska biskupa o formację katechetów dotyczy także przygotowania do posługi katechetycznej osób konsekrowanych i wiernych świeckich. Biskup powołuje w diecezji instytucje naukowo-dydaktyczne, które mają za zadanie przygotować świeckich i osoby konsekrowane do apostołstwa we współpracy z tymi, którzy posiadają sakrament święceń. Formacja katechetów winna uwzględniać zarówno nauczanie religii w szkole, jak i katechezę parafialną. Biskup troszczy się o formację stałą katechetów głównie przez Wikariusza Biskupiego do spraw Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego, który w tym zakresie winien współpracować z instytucjami naukowo-dydaktycznymi działającymi w diecezji.

Osoby konsekrowane, które są katechetami, są objęte formacją stałą⁵⁸, której celem jest wspomaganie rozwoju osoby konsekrowanej przez cały okres jej życia⁵⁹. Formacja katechetyczna powinna pogłębiać

---

⁵⁸ Na temat formacji osób konsekrowanych, zwłaszcza w kontekście apostołstwa zob.: CONGREGATIO PRO INSTITUTIS VITAE CONSECRATAE ET SOCIETATIBUS VITAE APOSTOLICAE, *Normae directivae de institutione in religiosis institutis „Potissimum institutioni”* (PI), AAS 82 (1990), 470-532, KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Wskazania dotyczące formacji w instytucjach zakonnych „Potissimum institutioni”*, w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła od Vaticanum II do „Vita consecrata”*, red. B. Hylla, Kraków 1998, 297-348; IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrate eiusque missione in Ecclesia ac mundo „Vita consecrata”* (VC) 69, AAS 88 (1996), 444, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie „Vita consecrata”*, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 705-706; oraz opracowania: B. GIEMZA, *Apostolski wymiar życia konsekrowanego w nauczaniu Jana Pawła II. Studium teologiczno-pastoralne*, Wrocław 2012, 121-134; J. KAŁOWSKI, *Troska Kościoła o formację osób zakonnych – rys historyczny, geneza i charakter dokumentu „Wskazania dotyczące formacji w instytucjach zakonnych”*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992) 1-2, 71-79.

⁵⁹ VC 69, AAS 88 (1996), 444, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, 705-706. Formacja stała osób konsekrowanych ma zwykle miejsce we własnym instytucie. Jednym z aspektów tej formacji jest troska o zaangażowanie w życie Kościoła według charyzmatu instytucji, zwłaszcza odnowa metod i treści pracy duszpasterskiej, we współdziałaniu z innymi pracownikami lokalnego duszpasterstwa. Por. PI 68, AAS 82 (1990), 512. Warto zwrócić uwagę, że instrukcja dotycząca formacji w instytucjach zakonnych przypomina, że instytucji nie może powierzać organizacjom zewnętrznym całej formacji stałej swych członków, jako że wiele jej aspektów zbyt silnie wiąże się z wartościami własnego charyzmatu. Dlatego też każdy z instytucji, na miarę potrzeb i możliwości, winien podejmować inicjatywy i organizować struktury formacji. Por.

życie duchowe i systematyzować wiedzę teologiczną i dydaktyczną dla potrzeb głoszenia słowa Bożego. Niektóre osoby konsekrowane mogą być również zaangażowane w formację innych katechetów.

Osoby świeckie po uzgodnieniu z przełożonymi teologicznym i pedagogicznym do podjęcia misji nauczycielskiej w Kościele mogą katechizować, gdy otrzymają do tego upoważnienie w postaci misji kanonicznej. Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae* określa działalność katechetyczną świeckich jako „najznakomitszą formę apostołstwa świeckich”⁶⁰. Jak wszyscy katecheci, również osoby świeckie są objęte formacją stałą przez cały okres pełnienia posługi katechetycznej. Niektóre osoby świeckie mogą być również zaangażowane w formację innych katechetów.

Zakończenie

Biskup określony jako pierwszy katecheta w diecezji może być również nazwany katechetą katechetów, który to zwrot stosuje się głównie do prezbiterów. Chociaż jego głoszenie Ewangelii jest zwykle katechezą okazjonalną, to jednak w diecezji kieruje on całą działalnością katechetyczną oraz formuje katechetów.

Przez powołane do tego struktury i osoby biskup troszczy się o zapewnienie katechezy w każdej placówce oświatowej, nadzoruje ją oraz współpracuje z instytucjami wychowawczymi. Przede wszystkim dba o to, by w szkołach i przedszkolach było głoszone słowo Boże, a katechizowani byli wprowadzani w życie chrześcijańskie. Biskup nadzoruje katechezę w parafii oraz wydaje normy, które obowiązują w całej diecezji. Troszczy się o katechetów, wzbudzając wśród wiernych powołania do posługi katechetycznej oraz organizując formację podstawową i stałą dla katechetów wszystkich grup katechizowanych: dzieci, młodzieży i dorosłych, dostosowując formację również do specyfiki katechetów jako prezbiterów, osób konsekrowanych i katechetów świeckich.

---

tamże 69, AAS 82 (1990), 512-513. Formacja duchowa osób konsekrowanych pełniących posługę katechetyczną winna dokonywać się w ich wspólnotach zakonnych, natomiast formacja intelektualna i duszpasterska może odbywać się razem z innymi katechetami: prezbiterami i katechetami świeckimi.

⁶⁰ CT 66, AAS 71 (1979), 1331, *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, 703.

Bishop as the First Catechist in His Diocese Summary

According to Church documents, a bishop is obliged to proclaim personally the Gospel to the faithful. He has also the mission of bringing about and maintaining a passion for catechesis in his diocese by pertinent and effective organization. Therefore the presented paper first discusses the theme of proclaiming the Gospel, then touches the problem of managing the catechetical ministry by appropriate structures and appointed assistants, followed by the problem of the formation of catechists.

The paper applies the method of analysis of the Church Vatican II and post-Vatican II documents. A series of conclusions and personal suggestions was presented, the latter – although based on the mentioned documents – still being rather propositions.

Słowa kluczowe: biskup, katecheza, Diecezjalny Referat Katechetyczny, Diecezjalna Rada Katechetyczna, uczelnia kościelna.

Keywords: bishop, catechesis, Diocesan Catechetical Section, Diocesan Council for Catechesis, Church university/college.

Bibliografia

Źródła

- Benedictus XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae „Verbum Domini”*, AAS 102 (2010), 681-787, Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostołska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010.
- Concilium Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium”*, AAS 57 (1965), 5-71, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 104-163.
- Concilium Vaticanum II, *Decretum de apostolatu laicorum „Apostolicam actuositatem”*, AAS 58 (1966), 837-864, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 377-401.
- Concilium Vaticanum II, *Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”*, AAS 58 (1966), 673-701, *Dekret o pasterskich zadaniach w Kościele „Christus Dominus”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 236-258.

- Concilium Vaticanum II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”*, AAS 58 (1966), 991-1024, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 478-508.
- Congregatio pro Cleris, *Tota Ecclesia. Directorium ministerii et vitae de Presbyteri*, Vatican 1994, Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Poznań 2003.
- Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, *Normae directivae de institutione in religiosis institutis „Potissimum institutioni”*, AAS 82 (1990), 470-532, Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych „Potissimum institutioni”*, w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła od Vaticanum II do „Vita consecrata”*, red. B. Hylla, Kraków 1998, 297-348.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica de catechesi nostro tempore tradenda „Catechesi tradendae”*, AAS 71 (1979), 1277-1340, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach „Catechesi tradendae”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, 3-64.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe „Pastores gregis”*, AAS 96 (2004), 825-924, Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska o biskupie słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”*, Kraków 2003.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione „Pastores dabo vobis”*, AAS 84 (1992), 657-804, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1996, 409-538.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrate eiusque missione in Ecclesia ac mundo „Vita consecrata”*, AAS 88 (1996), 377-486, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie „Vita consecrata”*, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1996, 635-751.
- Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1984.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.

Opracowania

- Giemza B., *Apostolski wymiar życia konsekrowanego w nauczaniu Jana Pawła II. Studium teologiczno-pastoralne*, Wrocław 2012.
- Jaklewicz T., *Kerygmat*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 371-374.
- Kałowski J., *Troska Kościoła o formację osób zakonnych – rys historyczny, geneza i charakter dokumentu „Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych”*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992) 1-2, 71-88.
- Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, red. P. Mąkosa, Lublin 2010.

- Kiernikowski Z., *Biskup*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 108-111.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011.
- Kulpaczyński S., *Psychologia rozwojowo-wychowawcza nie tylko dla katechetów*, Lublin 2009.
- Mezglewski A., *Misja kanoniczna*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 496-498.
- Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, tłum. K. Misiaszek, Kraków 2001.
- Mikołajec J., *Referat duszpasterski*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 719-720.
- Porozumienie pomiędzy Episkopatem Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli religii*, Dz. U. MEN z 2000 r.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*, Dz. U. z 2012 r.
- Rydz E., *Kształtowanie się religijności młodzieży w wieku gimnazjalnym*, w: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym, cz. 2: Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, 23-43.
- Sitarz M., *Diecezjalna Rada Duszpasterska*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, 183.
- Stypułkowska B., *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015.
- Stypułkowska B., *Formacja katechetów w Kościele partykularnym*, VeC 4 (2015), 173-199.
- Stypułkowska B., *Katecheza biblijna młodzieży w szkole i parafii*, CzST 42 (2014), 171-189.

Netografia

<http://kuriaczestochowa.pl/kuria/wydzial-przekazu-wiary-nauczania-i-wychowania-katolickiego/pracownicy/>, [16. 04. 2016].